

УДК 745.51:674.1/7-057.212+37.091.212
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/81-1-47>

Остан КУРИК,
orcid.org/0009-0009-4394-3870
асистент кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) *ostap.kuryk.23@pnu.edu.ua*

СУХА РІЗЬБА ДЕРЕВ'ЯНИХ ВИРОБІВ В ТВОРЧИХ РОБОТАХ МАЙСТРІВ ТА СТУДЕНТІВ

Важливими факторами дослідження в даній статті становлять традиційні мотиви, які використовувались та й досі використовуються в творчих роботах митців, студентів та застосовуються в інших напрямках декоративно-прикладного мистецтва (художня вишивка, ткацтво, розпис тощо), а також поєднання та використання традиційних елементів у різьблених виробах різних за формою та об'ємом.

Художня обробка дерева є трудомістким напрямком декоративно-ужиткового мистецтва, оскільки даний напрямок потребує якісних матеріалів, ручних інструментів для дереворізблення, важкого фізичного навантаження, а також творчої уяви та знань базових навчальних дисциплін даного напрямку. В даній статті увага зосереджується на розвитку (трансформацію) різьби по дереву із збереженням традиційних гуцульських мотивів, орнаментів. За основу дослідження взяли аналоги робіт відомих народних майстрів, основоположників гуцульської традиційної різьби родини Шкрібляків (Юрія Шкрібляка), авторські роботи асистента кафедри та творчі роботи студентів кафедри Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Автор, протягом багатьох років навчаючи студентів даному ремеслу спостерігав за студентами, в результаті чого виявив зацікавленість студентів на етапі дослідження морфологічного значення орнаментів. Студенти, які проводили дослідження в пошуках матеріалів традиційних народних мотивів, з легкістю створювали композицію для декоративно-ужиткових виробів при виконанні власних розробок ескізів та проектів. В кінцевому результаті було вирішено впровадити в навчальний процес студентів аналіз гуцульських народних мотивів (орнаментів).

На жаль, сьогодні цей унікальний вид декоративно-ужиткового мистецтва перебуває у складних умовах. Серед нинішніх загроз побутування різьблених творів декоративно-ужиткового мистецтва можна назвати нестабільну ситуацію в Україні, що приводить до зменшення кількості майстрів, які займаються цим ремеслом, особливо серед молоді. Особливо ця тенденція небезпечна на території гуцульського регіону, де історично сформувалися осередки народних ремесел, які під впливом суспільно-політичних, природних і інших факторів занепадають. Тому постає необхідність не лише збереження, але й надання сучасного звучання, розвинути гуцульське художнє дерев'яне різблення через взаємодію культури та гуцульського побуту. Великою загрозою для майстрів є те, що вони самотужки повинні виконувати всі функції: від придбання сировини, виготовлення виробів до збуту готової продукції. Мале фінансування з боку держави щодо підтримки творчої діяльності народних та професійних майстрів художніх виробів з дерева, системи заходів, спрямованих на розвиток та популяризацію дерев'яного різблення погано впливає на розвиток даного напрямку декоративно-прикладного мистецтва.

Ключові слова: декоративно-ужиткове мистецтво, художня обробка дерева, плоска (суха) різьба, інкрустація, духовна культура, художня творчість, гуцульські мотиви, народні традиції, народні майстри, кафедра декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Ostap KURYK,
orcid.org/0009-0009-4394-3870
Assistant at the Department of Decorative and Applied Arts and Fine Art
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) *ostap.kuryk.23@pnu.edu.ua*

DRY CARVING OF WOODEN PRODUCTS IN THE CREATIVE WORKS OF MASTERS AND STUDENTS

Important factors of the research in this article are traditional motifs that were used and are still used in the creative works of artists, students and are used in other directions of decorative and applied arts (art embroidery, weaving, painting, etc.), as well as the combination and use of traditional elements in carved products of different shapes and sizes.

Woodworking is a time-consuming branch of decorative and applied art, as this branch requires high-quality materials, hand tools for woodcarving, heavy physical exertion, as well as creative imagination and knowledge of the basic educational disciplines of this branch. In this article, attention is focused on the development (transformation) of wood carving with the preservation of traditional Hutsul motifs and ornaments. The study was based on analogues of the works

of famous folk craftsmen, the founders of Hutsul traditional carvings of the Shkriblyak family (Yuriy Shkriblyak), author's works of the assistant of the department and creative works of students of the department of the Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych.

The author, for many years teaching students this craft, observed students, as a result of which he discovered the interest of students at the stage of researching the morphological meaning of ornaments. Students, who conducted research in search of materials for traditional folk motifs, easily created a composition for decorative and utilitarian products while performing their own sketches and projects. As a result, it was decided to introduce the analysis of Hutsul folk motifs (ornaments) into the educational process of students.

Unfortunately, today this unique type of decorative and applied art is in difficult conditions. Among the current threats to the existence of carved works of decorative and applied art, one can name the unstable situation in Ukraine, which leads to a decrease in the number of masters who are engaged in this craft, especially among young people. This trend is especially dangerous in the Hutsul region, where centers of folk crafts have historically formed, which are declining under the influence of socio-political, natural and other factors. Therefore, there is a need not only to preserve, but also to provide a modern sound, to develop Hutsul artistic wood carving through the interaction of culture and Hutsul lifestyle. A big threat for craftsmen is that they have to perform all functions on their own: from the purchase of raw materials, the manufacture of products to the sale of finished products. Small funding from the state to support the creative activity of folk and professional craftsmen of artistic wood products, the system of activities aimed at the development and popularization of wood carving has a bad effect on the development of this direction of decorative and applied art.

Key words: *decorative and applied art, artistic wood processing, flat (dry) carving, inlay, spiritual culture, artistic creativity, Hutsul motifs, folk traditions, folk masters, department of decorative and applied art of the Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University.*

Постановка проблеми. Популяризація техніки сухого різьблення по дереву декоративно-ужиткового мистецтва в культурному контексті сучасного мистецтва та аналіз художньо-стильових духовних цінностей у прикладному мистецтві Вишніччини є важливим аспектом сьогодення. У зв'язку із малодослідженістю даної техніки як такої, а також через недостатню кількість теоретичних джерел з художньої обробки деревини до розгляду долучені дипломні, творчі роботи автора та студентів кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва ЧНУ ім. Ю. Федьковича. Проводячи аналіз виконаних в техніці сухе різьблення, ми виходили з того, що вплив традицій та художньо-стильових особливостей гуцульщини можна вивести на високий рівень мистецтва застосовуючи новітні технології, які будуть базуватися на основі давніх технік мистецтва і традицій. Висновки. Техніка сухе різьблення художньої обробки дерева в декоративно-прикладному мистецтві гуцульщини, в даному випадку Вишніччини – яскравий приклад гармонійного поєднання споконвічних народних традицій українського етносу, в основі яких закладене поєднання місцевих традицій з релігійними засадами та сучасне композиційне рішення при виконанні виробів декоративно-ужиткового характеру.

Аналіз досліджень. Даний напрямок мистецтва досліджувався такими науковцями: Будзан А.Ф., Станкевич М.Є., Курилич М., Шухевич В., Одрехівський Р.В., Оршанський Л.В. та ін. Наукові праці Станкевича М.Є., можна назвати основою всіх досліджень, які проводяться в напрямку художньої обробки деревини і не тільки. Яскравим прикладом дослідника-сього-

дення являється – Юрченко І.А., який в своїх наукових працях дає чіткий аналіз дослідження традиційних мотивів та орнаментів в студентських роботах та в роботах мистецьких діячів.

Мета статті – полягала у дослідженні розвитку давньої техніки плоске (сухе) різьблення декоративної обробки деревини, в творчих роботах автора та студентів кафедри декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, які працюють в даному напрямку. Зразками слугували – декоративні набори для вина виконані в техніці сухе різьблення та інкрустація.

Методологія дослідження даної статті пов'язана із застосуванням наступних методів:

а) мистецтвознавчий метод – ознайомлення й дослідження мистецтвознавчих і літературних джерел, ілюстративних та архівних документів;

б) історичний метод – дає змогу вивчити формування та розвиток процесів і структур в хронологічному порядку, ознайомитися з науковими працями у галузі декоративно-прикладного мистецтва Північної Буковини;

в) спостереження або метод натурного обстеження зумовив систематичне вивчення специфічних характеристик аналогів і прототипів об'єкта відповідно до мети нашого наукового дослідження.

г) метод формалізації ми використовували при вивченні утилітарно-практичного призначення дерев'яного начиння;

д) графоаналітичний метод сприяв в побудові порівняльних ескізів, аналітичних схем, прогнозованих проектів, які поділяють об'єкт на складові, які пізніше демонструють логічне поєднання частин у гармонійне ціле.

Виклад основного матеріалу. В українському народному мистецтві різьбярство від найдавніших часів – один з найпопулярніших його видів. Різьба завжди була пов'язана з іншими видами народної художньої творчості, широко побутувала в різних етнографічних районах України (Одрехівський, 1998: 262).

Жоден з видів системи декоративного мистецтва не має такої багатой типології творів, як художнє дерево. Від монументально-декоративних різьблених і профільованих елементів дерев'яної архітектури, творів сакрального мистецтва (іконостасів, придорожних, процесійних, ручних і напрестольних хрестів) до декоративно-ужиткових виробів (меблів, посуду, начиння, музичних інструментів, іграшкової пластики) – такий різноманітний світ речей створили майстри-деревообробники багатьох поколінь. Але невисока тривкість деревини та стихійні лиха не сприяли збереженню пам'яток давнього художнього дерева. Особливо це стосується часу до XVI століття. Лише з XVII–XVIII століття внаслідок розвитку внутрішніх і зовнішніх торговельних відносин, розширення ринків починають активно діяти різноманітні мистецькі деревообробні промисли по виготовленню боднарного і токарного посуду, мальованих і різьблених скринь тощо (Станкевич, 2002: 479).

Одним з найдавніших способів оздоблення дерев'яних виробів вважається плоске різьблення, що виконувалося найпростішими інструментами – сокирою чи ножом. На Гуцульщині його називають: «сухим» або «чистим» (Електр. ресурс, 11).

Плоске різьблення переважно буває контурне і виїмчасте. Його виконували одним ножом або кількома різцями (долотами). Наприклад, контурним різьбленням («ритуванням») прикрашали у Карпатах в XVII–XIX століттях архітектурні частини, скрині та інші вироби. Воно чітке й лаконічне, як контурна лінія, що скупно окреслює форму, передусім геометричного порядку. Але кілька паралельних різьблених ліній, або кілька дисонуючих косих і перехресних жолобків дають своєрідне графічне вирішення площини дошки. Саме так, легко і невимушено народні гуцульські різьбярі створювали ікони-хрести (XVII–XVIII ст.) (Станкевич, 2002: 49). Існує декілька різновидів плоского (сухого) різьблення – виїмчасте, тригранно-виїмчасте, геометричне і нарешті, останній різновид це яворівське різьблення (від м. Яворів Львівської обл.) (Станкевич, 2002: 51).

Інкустація – техніка орнаментального оздоблення виробів з дерева шматочками твердих металів (дерева, металу, рогу, слонової кістки, перламутру, бісеру тощо), які вирізають і вкла-

дають у поверхню. Декоративний ефект інкрустованого візерунка ґрунтується на контрастному зіставленні тональних і колірних різнохарактерних матеріалів

Інкустація поширилась серед гуцульських різьбярів у другій половині XIX століття. Специфічну інкрустацію кольоровим металом (латунними дротиками) тут називали «жируване» (Оршанський, 2001: 228).

Вибір даного дослідження ґрунтується на фактологічному й ілюстративному матеріалах, що раніше не залучалися до естетико-художнього аналізу.

Вивчення буковинської різьби та інкрустації зумовлене тим, що протягом багатьох століть на території передгір'я Північної Буковини формувалась особлива система декоративного оздоблення дерева, де більшість майстрів творили свої вироби інтуїтивно, не аналізуючи своїх знань та навичок, а всі набуті знання передавалися шляхом наслідування традицій.

Актуальність дослідження полягає в необхідності збереження набутих знань про особливості виробів художньої обробки дерева, традиції мистецької спадщини минулого, шляхи розвитку та взаємозв'язку мистецтва художньої обробки дерева України в духовному та побутовому контекстах національного життя. Вивчення різних технік оздоблення дерев'яних виробів, функцій, які виконують у творах декоративно-ужиткового мистецтва, а також розвиток вміння використовувати ці закономірності у сучасній мистецькій практиці.

Новизна дослідження базується на унікальності виконання сухої різьби в творчих (дипломних) роботах автора та студентів кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Значущість дослідження – насамперед звернення уваги науковців та спільноти на цінність даного напрямку в мистецтві. Зацікавлення та впровадження в художню обробку дереву новизни в прийомах композиції, форм декоративних виробів та лаконічне розміщення та застосування.

Важливими науковими орієнтирами для нашого дослідження стали праці авторів, в яких вивчається як окремий вид декоративно-прикладного мистецтва – художнє деревообробництво.

Першу спробу дослідження гуцульських орнаментів провів український дослідник В. Шухевич (Шухевич, 1997: 352). Він візуально зафіксував та сформулював загальні правила поєднання гуцульських орнаментів, описав технології декорування у своїй праці «Гуцульщина» (1899), перевидання якої було здійснено тільки в 1997 році.

Значний внесок у формування художньої мови гуцульського орнаменту зробив А. Будзан (Будзан, 1960: 137). Автор подає детальну класифікацію декоративних елементів та мотивів, розбивши їх на чотири основних групи, описує їхні назви, визначає основні місця їх нанесення, описує технологію декорування.

Б. Тимків та К. Кавас у праці «Виготовлення художніх виробів з дерева» (Тимків, 1995: 177) визначають характерні мотиви різьби у творчості найвідоміших майстрів гуцульської різьби.

Праця Л. Оршанського та П. Андріюка «Основи гуцульського художнього деревообробництва» (Оршанський, 2002: 236) теж базується на вивчені техніки гуцульської різьби. Дана робота цікава тим, що написана як навчальний посібник і вперше висвітлює композиційні засади організації мотивів гуцульської різьби.

Найґрунтовніше гуцульський орнамент досліджено у праці М. Курилича «Гуцульський орнамент» (Курилич, 2001: 122), в якій автор детально класифікує орнаментальні елементи та мотиви, наводить їх назви і кожному з елементів дає короткий опис, наводить основні схеми їхньої побудови, дає їм загальну характеристику. Автор зазначає: «Значення геометричного орнаменту розшифровується лише в контексті всієї композиції і часто залежить від того, на чому, в якому місці і в зв'язку з якими іншими елементами розміщено той чи інший знак».

Важливою теоретичною опорою для нашого дослідження залишається праця М. Станкевича «Українське художнє дерево XVI–XX ст.», яка демонструє авторський погляд щодо функціональної, тектонічної й декоративної ознаки декоративно-ужиткового начиння (Станкевич, 2002: 480).

Ілюстративні джерела становлять важливий корпус матеріалів, які поділяються на кілька частин. Так, вивчені і проаналізовані матеріали експозиції «Орнаментальне мистецтво Північної Буковини» Чернівецького художнього музею акцентують увагу на окремих мотивах, які набули оригінального втілення і стилізації в буковинському орнаментальному мистецтві. Також корисними для ретроспективного огляду є каталоги виставок та опубліковані відгуки про них, а також видані альбоми з репродукціями раритетів музеїв і приватних збірок.

Історичні, літературні, фольклорні матеріали стверджують про активне побутування на Буковині художніх виробів з дерева інтер'єрного, побутового призначення як у сільському, так і в міському середовищах.

Значний доробок буковинських народних майстрів зберігається у фондах музеїв і ця візуальна

інформація дозволила нам простежити за розвитком композиційних рішень орнаментального декору виробів із дерева, виявити основні художні прийоми, оригінальні мотиви та традиції різьбярства Північної Буковини.

Аналізуючи та вивчаючи типологічну групу наборів для вина (для прикладу), в історичному аспекті можна злегкістю проводити паралелі та робити висновки щодо розвитку сухої різьби в особистих та творчих роботах студентів кафедри.

Художня специфіка гуцульської плоскої різьби полягає у вмілому використанні орнаментальних мотивів. Така композиція завжди будується на основі поділу декоративної поверхні виробу на менші поля, які призначені для прикрашення і обводяться прямими або зигзагоподібними лініями.

Орнаментальні мотиви розміщуються в ритмічному або симетричному порядку залежно від форми прикрашеної поверхні. Круглі поверхні зазвичай оздоблювалися ритмічно розміщеними мотивами, завжди ділилися на два–три менші поля, відмежовані концентричними колами. Найбільше місця відводилося під центральне поле, на якому розміщувався головний орнаментальний мотив великих розмірів і досить складної форми. Круговий бордюр ділився на ряд менших квадратних або прямокутних полів, на яких розміщуються мотиви малих і нескладних форм.

Декоративні якості гуцульської плоскої різьби по дереву полягали у глибоко продуманій ритмічній та гармонійній форм орнаментальних мотивів.

Вивчення орнаментики гуцульської різьби по дереву показує, що деякі її мотиви мають давнє походження, а інші виникли в недалекому минулому. Нескладні геометричні форми близько споріднені з орнаментикою Київської Русі. Цим мотивам відповідають гуцульські «драбинки», «ільчасте письмо», «кривульки», «моршінка», «зубчики», «дашки», «кантики», «копаниці», «віконці», «кочета», «сонічко», «ружі» та «соняшники».

Орнаментальні мотиви складних форм частково розвинулись з древніх елементів, частково є результатом творчих шукань сучасних народних різьбярів. До останніх відносяться мотиви «ягідок», «листячка», «косиць», «пшенички» і «деревця» (Слижук, 2017: 40).

Форми новіших мотивів гуцульської різьби поступово ускладнюються в зв'язку з розвитком і збагаченням окремих елементів.

Набір для вина складається з баклаги та стаканів та підставки. Баклага – це традиційний виріб, який використовується для води, вина та ін. напоїв. Вона переважно виготовляється токарним, іноді гончарним способом. Нами пропону-

ється виготовлення баклаги з деревини способом точіння на верстаті.

Як й у попередніх випадках, виготовленню передують підбір та підготовка відповідного матеріалу. Для виготовлення баклаги необхідна дошка товщиною 35-40 мм таких порід, як явір, груша, липа тощо. Сухі дошки (вологість 10-12 %) склеюють у щит, як й для тарілки, дотримуючись аналогічної технологічної технології. Для виготовлення баклаги необхідно заготовити щити квадратної форми (Юрченко, 2011: 368).

Провідними майстрами, які вплинули на розвиток всієї гуцульської різьби, багато дослідників вважають династію Шкрібляків (Станкевич, 2002: 479). Узагальнюючи досвід роботи цієї родини, можна стверджувати, що завдяки їхній наполегливій праці орнамент набув унікального звучання. Новизна композиційних прийомів проявилась введенням до композиції виробів написів християнського змісту, виразів народної мудрості, віршів видатних українських поетів (Юрченко, 2001: 14).

Для дослідження було використано декоративний виріб, який був виконаний Юрієм Шкрібляком в XIX столітті (зобр. 1.) та баклага, яку виконував автор, в 2000 році. Обидві роботи були виконані однією технікою. Баклага виконана основоположником гуцульської різьби Юрієм Шкрібляком в техніці суха різьба та інкрустовано металом (зобр. 2).

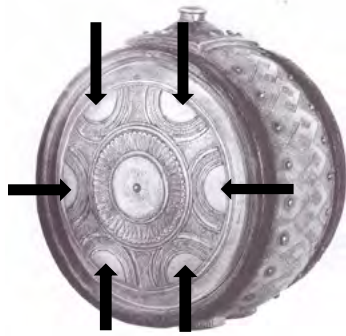
Методика аналізу візуальних й морфологічних закономірностей орнаментальних мотивів гуцульської різьби, яку розробив Ігор Юрченко, можна використати в нашому дослідженні. Отже, дану методику автор характеризує та поділяє залежно від цілей та способів виконання проектних завдань візуально-морфологічного аналізу закономірностей формоутворення орнаментальних мотивів умовно на два рівні: простий і складний. Простий рівень здійснюється основним графічним способом виконання аналізу є копіювання виробів та мотивів орнаменту різними графічними засобами. Раніше копіювання традиційно здійснювались у техніці ручної роботи (в нашому випадку), то на сучасному етапі розвитку техніки відбувається розширення можливостей технологій копіювання. Копіювати плоскі об'єкти можна за допомогою програм Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Corel Draw, а також тривимірні моделі будують на основі програм 3D Studio MAX, AutoCAD, ArchsCAD. Даний метод застосовується для візуально-морфологічного аналізу окремих орнаментальних мотивів, групи мотивів, композицій з мотивів у структурі виробу, структури виробу, тощо. Цінність копіювання за допомогою комп'ютерних техноло-

гій полягає в тому, що надалі його можна розвинути на етапах курсового і дипломного проектування, коли необхідно ретельно дослідити закономірності формотворення творів декоративно-ужиткового мистецтва та їхніх орнаментальних структур. Складніший рівень має на меті дослідження комплексних візуальних і морфологічно-композиційних властивостей складових елементів виробу та його декоративного оздоблення, виявлення структурних і гармонійних зв'язків між елементами форми виробу та елементами орнаменту, функцій орнаменту у структурі виробів тощо (Юрченко, 2002: 57–63). Також, Юрченко І., пропонує використовувати інший метод (рівень аналізу), який фактично акумулює в собі обидва попередні – порівняльний аналіз, який ми також використали в даній статті. Даний метод доцільно використовувати на підставі добору однотипних предметів і виокремлення характерних для них орнаментальних мотивів. За допомогою порівняльного аналізу візуально-морфологічних властивостей орнаментальних мотивів можна вирішити й такі завдання як: виявлення характерних рис в етномистецьких традиціях у творах декоративно-ужиткового мистецтва, виготовлених з різних матеріалів, оздоблених в одній або різних техніках декорування. Виявляти характерні риси традиції на основі використання графічних технік рекомендується на прозорому напівматовому папері (кальці), наклеєному на колаж. Даний метод, ми використали під час дослідження щодо збереження традиційності у виготовленні дерев'яних декоративних виробів (Юрченко, 2002: 141–152).

Для дослідження взяли баклагу виконану Ю. Шкрібляком, який також застосовував в даному виробі «Баклага» (зобр. 1), техніку плоске (сухе) різьблення та інкрустація металом. Прослідковується спостереження у використанні традиційного гуцульського елемента сухого різьблення, а саме – «дужки». На зобр. 2 баклага «Родина», також збережений даний елемент. При створенні виробу було застосовано поєднання технік плоскої та пластичної різьби по дереву, що декоративному виробу надає певної новизни та унікальності. Форма баклаги «Родина» осучаснена та видозмінена.

Наступний декоративний виріб художнього аналізу – плесканка, виконана Юрієм Шкрібляком в 1879 році (зобр. 3). Дана робота виконана в техніці плоска різьба, інкрустація металом. Робота зберігається в музеї етнографії та художнього промислу у Львові.

Декоративний виріб – плесканки, ми використали як аналог для виготовлення винного набору

Зобр. 1. Баклага. Юрій Шкрібляк. XIX ст.

Зобр. 2. Баклага «Родина», 2000 р. Курик О.Д. (візуальний зв'язок декоративного мотиву «дужки» з утилітарним призначенням виробу)

виконаний автором, в 1998р. (зобр. 5, 6). Перед автором були поставлені певні цілі та завдання, а саме збереження традиційної техніки плоского (сухого) різьблення та інкрустування виробу, доповнити та надати дерев'яному виробу практичності та святковості, відтворити та трансформувати дані елементи використовуючи інші матеріали тощо.

Отже, для розробки проекту було затрачено чимало часу для обговорення та кінцевого результату. На зображенні 4 – видно, що відбулась трансформація «Плесканки», доповнили її розробивши підставку та два прибори (декоративні стакани). Для зручного практичного використання набору, підставку доповнили з обох сторін точеними ручками, яка гармонійно поєднується із накривкою для плесканки. Плесканка або баклага виконана автором, в техніці плоского різьблення із інкрустацією (деревом по дереву). Для інкрустування виробу використовувалось червоне та чорне дерево, на відміну від роботи Юрія Шкрібляка, який інкрустувач бісером, автор вирішив проекспериментувати.

Смислове навантаження і багатогранність призначення орнаменту, за визначенням багатьох дослідників, тісно пов'язані з внутрішнім змістом і призначенням декорованого об'єкта. Ідея будь-якої речі завжди залежить від призначення і способу функціонування виробу. Більшість виробів, оздоблених гуцульською різьбою, призначені для збереження певного типу речовин або предметів. Функціональні зони у виробках мають більші розміри, розміщуються в центрі й виконують функцію «зберігати». Особливе значення мають образи певних модифікацій геометричних фігур. Візуальні властивості відступаючої форми і наступаючої форми в гуцульському орнаменті мають особливе образне та прикладне значення. Для прикладу на зобр. 3.1.1 стрілки позначають фон, що «тисне» на фігуру і прагне в неї проникнути.

На зобр. 3.1.2, навпаки, фігура скеровується в простір. За такого взаємовідношення «фігура-фон» фігуру умовно можна позначити як будь-який виріб, а фон – як простір або речовину (Юрченко, 2011: 368).

В нашому випадку, автор, розміщує орнамент скеровуючи орнамент в простір. На зображ. 4, видно, що фігура домінує над простором. Рідина прагне зайняти вмістилище, яке позначається умовно (зобр. 4) колом – центр нашої композиції, а графічне виокремлення центру кола означає, що рідина досягла центру вмістилища і набула статичного положення.

У багатьох гуцульських виробках динаміка скерованості мотивів орнаменту залежить від положення мотивів у структурних зонах краю і центра або верху і низу. Для прикладу, який описував Ігор Юрченко (зобр. 3.1.3), аналізує положення орнаментального мотиву «дужки» підібрано так, що асоціюється з формою силуету рідинних речовин. В нашому випадку, використали даний елемент «дужки» в іншій інтерпретації. На зобр. 4.1 видно, що даний елемент формує центральну фігуру на плесканці, на горловині та на стаканах набору для вина.

Мотив «дужки», а саме його розміщення на виробках підтверджує свою функцію – виробки для вливання та зберігання. Дане рішення композиції доводить, що використання традиційних елементів можливе в різноманітних варіаціях розміщення і на будь-яких виробках декоративно-ужиткових виробів.

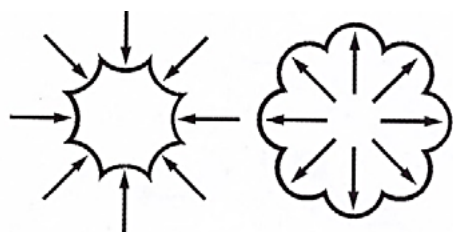
Таким чином, після проведення дослідження та зібрання численної кількості аналогів, які були виконані, основоположником гуцульської різьби, Юрієм Шкрібляком (в XIX ст.) та робіт виконаних автором, виявили шляхи та механізми впровадження візуальних та морфологічних ознак гуцульської різьби в проекти та роботи в матері-

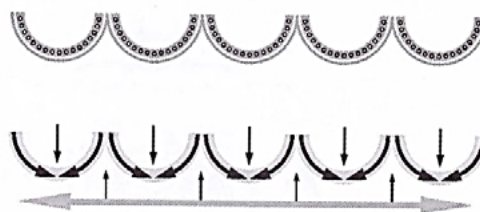
Зобр. 3. Плесканка. Юрій Шкрібляк 1879 р.

3.1. Візуальний зв'язок декоративного мотиву «дужки» з утилітарним призначенням виробу (візуальне втілення функції «вливати, вкладати») зобр. Ігора Юрченка)

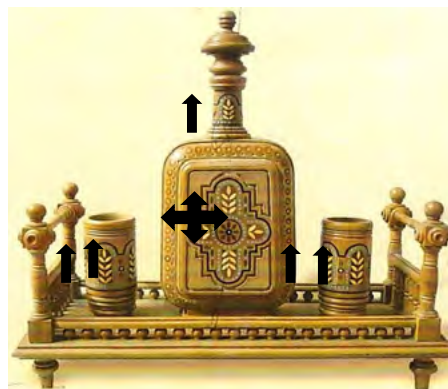
Зобр. 3.1.1, 3.1.2

Зобр. 3.1.3. Схема взаємовідношення фігура-фон фігура і візуальні властивості мотиву

Зобр. 4. Набір для вина, 1998 р. Курик О.Д.

Зобр. 4.1. Візуальний зв'язок декоративного мотиву «дужки» з утилітарним призначенням виробу (візуальне втілення функції «вливати, вкладати») зобр. Остапа Курика)

алі студентів кафедри ДПОМ (декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва). За основу використовували власний педагогічний досвід, який базувався на теоретичних і практичних знаннях в галузі художньої обробки дерева.

Завдання курсового проектування яке пізніше переходить в дипломне полягало у створенні святкової, сучасної та практичної форми набору для вина. Після навчання студентів

протягом трьох років перед ними ставиться завдання передбачені робочою програмою, яка передбачає насамперед збагачення інформативних знань, умінь щодо закономірностей, методів, прийомів формотворення традиційних методів та орнаментів. Для аналізу, використано дипломну роботу **набору для вина «Буковинське суцвіття»** яку виконував Слижук М.М. у 2017 році. (зобр. 1).

Зобр. 5. Вик. Радиш М. 2010 р., Баклага, Н 400, L 255, w 100, Горіх, груша, точіння, гнуття, випилювання, різьблення, інкрустація

Основний аналог (зобр. 5) – баклага Мирослава Радиша відомого різьбяра із Косівщини, який працював на гуцульщині (Радиш, 2002: 18). В баклазі М. Радиша використані традиційні елементи та мотиви гуцульського орнаменту, в сучасній трансформації, «сміливі» рішення новаторства в виробі та розмаїття творчих спрямувань в художньому деревообробленні. В композиції відбулось поєднання традиційних елементів «кучері», «віконця», «дужки» (зобр. 5) тощо. Поєднання нових елементів – нова інтерпретація створення композиції. В результаті попередньо дослідженого та вивченого матеріалу декоративно-ужиткового мистецтва гуцульської різьби були зафіксовані та занотовані студентом, викладачем (керівник проекту). У результаті подальшого пошуку та розробки ескізних матеріалів та під час розробки власного дипломного проекту особливості композиції були обумовлені технічними та художніми можливостями матеріалу, базувались на органічному зв'язку матеріалу з його декором, формою та призначенням. Вивчивши розвиток і формування орнаментальних мотивів Гуцульщини, в даній роботі задумано використати та поєднати такі традиційні орнаменти: «кучері», «віконця», «гачки», «зірка».

Під час складання композиції увага була звернута на підпорядкованість декоративних елементів. В даній композиції головні елементи виділені розміром. Другорядні елементи, які доповнюють і відтіняють їх, пластично з'єднуються з ними в єдине ціле. Застосовуючи ритмічне чергування елементів композиційної структури, розширили виражальні можливості виробу (Зобр. 5, 6).

Зобр. 6. Вик. Слижук М. 2017 р. Набір для вина «Буковинське суцвіття», Н 330, L 230, груша, точіння, гнуття, різьблення, інкрустація. Кер. Курик О.Д.

Отже, даний винний набір «Буковинське суцвіття» спроектовано таким чином: основою є піднос овальної форми з декоративними ручками з обох боків. На підносі розміщена боклага та 2 точені стакани. При виконанні виробу застосовуватимемо столярну та токарну справи. Габаритні розміри винного набору: боклага висота – 33 см, ширина – 23 см. Розміри підносу – 56 x 17,5 см. Розміри стакана – 9 x 6 см. Орнамент даного виробу базується на елементах сухої різьби, також виріб інкрустовано металевими цвяшками, що надає винному набору більшої витонченості та святковості (Слижук, 2017: 40).

На зобр. 6, можна спостерігати за новаторством та неординарним поєднанням мотивів.

Висновки. Студент кафедри ДПОМ повністю виконав поставлену перед ним задачу, в даному виробі збережені гуцульські традиції, орнаментика, осучаснене застосування гуцульської сухої різьби в наборі для вина. Декоративний набір має практичне застосування, неповторність виробу має цінність виставкового характеру. Творча діяльність сучасних мистців спрямована на створення оригінальних, національно своєрідних художніх творів на основі поєднання сучасних виражальних засобів та народних традицій українського мистецтва.

Сучасний стан розвитку суспільства визначається потребою поглиблених досліджень мистецької спадщини минулого, усвідомленням необхідності збереження традиційного народного мистецтва, як основи духовності. Засвоєння цілісності та різноманітності культурного досвіду дає змогу усвідомити свій родовід, духовні традиції, національні особливості українського народу.

Творча діяльність сучасних митців, студентів спрямована на створення оригінальних, національно своєрідних художніх творів на основі поєднання сучасних виражальних засобів та народних традицій українського мистецтва.

Працюючи в даному напрямку художньої обробки деревини, впроваджуючи поєднання традиційних гуцульських елементів, форм можна стверджувати, що українське мистецтво розвивається в єдиному руслі загальноєвропейського декоративного мистецтва. Його еволюція як самобутнього художнього явища тісно пов'язана з побутом, працею, віруванням, звичаями і обря-

дами, з усією історією народу. Художня обробка дерева – важливий напрямок, поряд із ткацтвом, вишиванням, в'язанням, відбиває світоглядні й естетичні уявлення народу про прекрасне, доцільне, гармонійне й досконале.

Потреба у популяризації виробів художнього деревообробництва зростає, оскільки – властиве народній творчості нашого краю. Багатство орнаментального розмаїття, і напрямку, у якому акцент робиться на індивідуалізації твору, його пластичній виразності, поєднанні декоративного й образотворчого задумів не можливо знівелювати та допустити його занепад, забуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Будзан А.Ф. Різьба по дереву в Західних областях України : К., Академія Наук Української РСР. 1960. 137 с.
2. Оршанський Л.В., Андріюк П. Основи гуцульського художнього деревообробництва : Видавництво «Писаний камінь». Косів, 2002. 236 с.
3. Курилич М. Гуцульський орнамент : К. ЛК Мейкер, УВЦ, 2001. 122 с.
4. Тимків Б. М., Кавас К. М. Виготовлення художніх виробів з дерева : Видавництво «Світ». Львів, 1995. 177 с.
5. Шухевич В. Гуцульщина : Частина I-II / Репринтоване видання 1899р. Верховина, 1997. 352 с.
6. Станкевич М.Є. Українське художнє дерево XVI–XX століття : Національна академія наук України. Інститут народознавства : Львів, 2002. 480 с.
7. Цицак Б. Дипломна робота. Скриня «Ритми весни». Кафедра декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. 2017р. 39 с.
8. Слижук М. Дипломна робота. Винний набір «Буковинське суцвіття». Кафедра декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. 2017. 40 с.
9. Одрехівський Р. В. Різьбарство Лемківщини. Від давнини до сьогодення : Видавництво «Сполом». Львів, 1998. 262 с. ISBN 966-7445-00-3
10. Станкевич М.Є. Українське художнє дерево XVI–XX століття. Національна академія наук України. Інститут народознавства. Львів: Афіша, 2002. 479 с.
11. Плоске різьблення в Україні : http://yezerskiy.blogspot.com/2014/11/blog-post_8.html
12. Оршанський Л. В., Криванчик Р.Ф. Технологія художньої обробки деревини : навчальний посібник для студентів педагогічно-навчальних закладів. Видавництво «Коло», Дрогобич, 2001. 228 с.
13. Юрченко І. Гуцульська різьба. *Візуально-морфологічні закономірності орнаменту: теорія і практика* : монографія. Видавництво Львівської політехніки. Львів : 2011. 368 с.
14. Юрченко І.А. Проблема втілення національних традицій в сучасній дизайн-освіті : Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції «Проблеми художньої та дизайнерської освіти». Харків, 2001. С. 14–16.
15. Юрченко І.А. Шляхи становлення національних традицій в сучасному дизайні із досвіду викладання курсу «Основи формотворення» : навч. посібн. (Частина I). Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : 36. наук праць за ред. Єрмакова С.С. Харків, ХДАДМ, 2002. С. 57–63.
16. Юрченко І.А. Шляхи становлення національних традицій в сучасному дизайні із досвіду викладання курсу «Основи формотворення» (Ч. II). *Теорія і практика матеріально-художньої культури* : І електронна наукова конф. Харків : ХДАЖМ, 2002. С. 73–84.
17. Юрченко І.А. Проблеми національних традицій в сучасній дизайн діяльності. Видавництво «Мистецтвознавство 01». *Науковий збірник Спілки критиків та істориків мистецтва*. 2002 р. Львів : С. 141–152.
18. Мирослав Радиш. Художнє дерево. Альбом ілюстрацій. Частина перша: автор-упорядник Молинь В. Львів, 88 с.

REFERENCES

1. Budzan A. (1960) Rizba po derevu v Zakhidnykh oblastiakh Ukrainy [Wood carving in the Western regions of Ukraine] K., Akademiia Nauk Ukrainsoi RSR. K., Academy of Sciences of the Ukrainian SSR. 137. [in Ukrainian].
2. Orshanskyi L., Andriiuk P. (2002) Osnovy hutsulskoho khudozhnoho derevoobrobnyctva [Basics of Hutsul artistic woodworking] Vydavnytstvo Pysanyi kamin. Written Stone publishing house. 236. [in Ukrainian].
3. Kurylych M. (2001) Hutsulskyi ornament [Hutsul ornament] K. LK Meiker, UVT. – K. LK Maker, UVC. 122. [in Ukrainian].
4. Tymkiv B., Kavas K. (1995) Vyhotovlennia khudozhnikh vyrobiv z dereva [Production of art products from wood] Vydavnytstvo «Svit». Svit Publishing House. 177. [in Ukrainian].
5. Shukhevych V. (1997) Hutsulshchyna [Hutsulshchyna] Chastyna I-II / Reprintovane vydannia 1899. Part I-II / Reprinted edition of 1899. 352. [in Ukrainian].

6. Stankevych M. (2002) *Ukrainske khudozhnie derevo XVI–XX stolittia* [Ukrainian artistic tree of the 16th–20th centuries] *Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. Instytut narodoznavstva. National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of Ethnology.* 480. [in Ukrainian].
7. Tsytsak B. (2017) *Dyplomna robota. Skrynia “Rytmy vesny”* [Thesis. Chest “Rhythms of Spring”] *Kafedra dekoratyvno-prykladnoho ta obrazotvorchoho mystetstva Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha.* – Department of decorative, applied and fine arts of the Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University. 39. [in Ukrainian].
8. Slyzhuk M. (2017) *Dyplomna robota. Vynnyi nabir «Bukovynske sutsvittia»* [Thesis. Wine set “Bukovynsky inflorescence”] *Kafedra dekoratyvno-prykladnoho ta obrazotvorchoho mystetstva Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha.* – Department of decorative, applied and fine arts of the Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University. 40. [in Ukrainian].
9. Odrekhivskiy R. (1998) *Rizbiarstvo Lemkivshchyny. Vid davny ny do sohodennia* [Carvings of Lemkivshchyna. From ancient times to the present] *Vydavnytstvo «Spolom».* – “Spolom” Publishing. 262. ISBN 966-7445-00-3. [in Ukrainian].
10. Stankevych M. (2002) *Ukrainske khudozhnie derevo XVI–XX stolittia* [Ukrainian artistic tree of the 16th–20th centuries] *Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. Instytut narodoznavstva.* – National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of Ethnology. 479. [in Ukrainian].
11. Ploske rizblennia v Ukraini [Flat carving in Ukraine] http://yezerskiy.blogspot.com/2014/11/blog-post_8.html
12. Orshanskyi L., Kryvanchyk R. (2001) *Tekhnolohiia khudozhnoi obrobky derevyny* [Technology of artistic processing of wood] *Navchalnyi posibnyk dlia studentiv pedahohichno-navchalnykh zakladiv. Vydavnytstvo «Kolo».* – Study guide for students of pedagogical and educational institutions. “Kolo” publishing. 228. [in Ukrainian].
13. Iurchenko I. (2011) *Hutsulska rizba. Vizualno-morfologichni zakonornosti ornamentu: teoriia i praktyka* [Hutsul carving. Visual and morphological regularities of ornament: theory and practice] *monohrafiia. Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki.* – monograph. Lviv Polytechnic Publishing. 368. [in Ukrainian].
14. Iurchenko I. (2001) *Problema vtilennia natsionalnykh tradytsii v suchasniy dyzain-osviti* [The problem of implementing national traditions in modern design education] *Materialy Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii «Problemy khudozhnoi ta dyzainerskoi osvity».* – Materials of the All-Ukrainian Scientific and Methodological Conference “Problems of Art and Design Education”. 14-16. [in Ukrainian].
15. Iurchenko I. (2002) *Shliakhy stanovlennia natsionalnykh tradytsii v suchasnomu dyzaini iz dosvidu vykladannia kursu «Osnovy formotvorennia»* [Ways of formation of national traditions in modern design from the experience of teaching the course “Fundamentals of Forming”] *navchalnyi posibnyk (Chastyina I). Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv: 36. Naukovykh prats za redaktsiieiu Yermakova S.* – study guide (Part I). *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts: 36. Scientific papers edited by S. Yermakov.* 57–63. [in Ukrainian].
16. Iurchenko I. (2002) *Shliakhy stanovlennia natsionalnykh tradytsii v suchasnomu dyzaini iz dosvidu vykladannia kursu «Osnovy formotvorennia» (Ch. II). Teoriia i praktyka materialno-khudozhnoi kultury* [Ways of formation of national traditions in modern design from the experience of teaching the course “Fundamentals of Forming” (Part II). Theory and practice of material and artistic culture] *I elektronna naukova konferentsiia Kharkiv : KhDAZhM.* – I electronic scientific conference/ Kharkiv : KhDAZhM. 73-84. [in Ukrainian].
17. Iurchenko I. (2002) *Problemy natsionalnykh tradytsii v suchasniy dyzain diialnosti* [Problems of national traditions in modern design activities] *Vydavnytstvo “Mystetstvoznavstvo 01”.* *Naukovyi zbirnyk Spilky krytykiv ta istorykiv mystetstva.* – “Mystetstvoznavstvo 01” publishing. *Scientific collection of the Union of Art Critics and Historians.* 141–152. [in Ukrainian].
18. Radysh M. *Khudozhnie derevo* [Artistic wood carving] *Albom iliustratsii. Chastyina persha Avtor-uporiadnyk Molyn V.* – An album of illustrations. Part one: Author-compiler Molyn V. 88. [in Ukrainian].